

El patrimoni de Puigpunyent:

Conques i la seva tafona

Conques, Puigpunyent, 31 de gener del 2020

Ponent:

Tomàs Vibot, historiador, investigador en patrimoni i membre de la Junta de Tramuntana XXI

Transcripció de la presentació oral de Tomàs Vibot

L'any 2000 vaig conèixer en Just Hernández de Puigpunyent, que havia fet un recull de toponímia dels anys setanta, quan encara quedaven bastants pagesos. Unint el que tenia i el que jo sabia fer, moure'm per arxius, vàrem començar la col·lecció: "Puigpunyent: pam a pam, segle a segle". Vàrem començar per la Vall de Superna, un lloc encisador, magnífic. Vàrem seguir amb Son Nét, juntament amb Son Fortesa, gran joia del centre de la vall de Puigpunyent. Pel tercer volum vàrem investigar a fons Son Cortei, Conques i Galilea.

Trajectòria de la possessió de Conques

Puigpunyent és una vall cobejada, des de la Prehistòria: hi ha una gran quantitat de jaciments prehistòrics. Això té a veure amb la seva orientació, mirant cap a Palma, té aigua, fertilitat i protecció per les muntanyes, etc.

Tenim tot aquest llegat prehistòric i dels clans andalusins que es van instal·lar per aquí. Conques és una de les possessions més antigues que tenim documentades a Puigpunyent. L'any 1247 ja sabem que hi havia una família que es nomia Benet que tenia Conques. A la Catalunya vella tenim Conques, és un nom que van dur els repobladors. És un topònim de Tremp, al Pallars Lluçà. Però en tenim referències d'abans, a Occitània (molts dels conqueridors de Mallorca eren d'origen occità), també hi ha un poble devora Las Tors, un castell càtar, hi ha un poblet que es diu Conques.

A finals del segle XVIII sabem que passa a la família Puig, i després a la família Colomer i al segle XIV està en mans de la família Sala.

Son Nét és una possessió importantíssima, que en un moment va aglutinar Conques i Son Fortesa. Des dels puntals de Planícia fins a la punta del Galatzó, tot això eren una mateixa propietat en un moment donat.

Més tard aquesta possessió passarà per les següents famílies: Vida/Zafortesa, els Nét, els Descatlars i després els Barceló. D'aquesta última família, un dels membres, el que compra aquesta possessió mentre estava bombardejant l'Alger. Les possessions més riques de Mallorca són les que tenen molta aigua i sortida. Les que miren cap a la mar solen ser més problemàtiques i poc fructíferes. Aquest Vida estableix a la possessió a en Ramon Zafortesa, que ja havia adquirit Son Fortesa. En un moment donat compareixen els Nét, una família poderosíssima de Palma, que comprarà Conques i El Palmer. És el segle XIV, passada la revolta forana, i determinades famílies comencen a estendre el seu domini sobre el territori a la part forana. Tenien un espai extraordinàriament ample però sense Son Fortesa. Podien anar des del poble fins al puig del Galatzó, tot i que per dins hi havia rafals.

Al segle XVI trobam un primer arrendament (segur que n'hi havia d'anteriors però no els hem trobat) d'aquest Nét a un tal Ferrà, d'Esporles, només de les oliveres. Per tant, sabem que ja des de llavors aquesta era una possessió destinada a l'olivar.

Al segle XVII els Nét, en plena opulència, fan un acord perquè la possessió l'exploti un altre, i ells cobraven un lloguer. L'any 1603 estableixen a la família Descatlar, amb la qual estaven emparentats. Això és molt important: els Descatlar fan un inventari el 1664, quan es mor Beatriu de Descatlar i Nét, per fer el repartiment de l'herència. Quan la gent es moria es feia un inventari post-mortem. Aquesta és la millor radiografia d'unes cases. Aquest, però és un inventari molt pobre, perquè no descriu les cases però sí descriu la tafona, i els estris que tenia, trullades d'olives i quantitat d'oli que hi havia en aquell moment. Descriu allò realment valuós de les cases: el cor de la possessió. En aquell inventari, la possessió valia 12.000 duros. Són Nét en valia 50.000, però Conques era una bona possessió.

Els Descatlar tenen una idea: fer una capella a Conques, segurament a prop de la claustra. Això és al segle XVIII, amb Garau Descatlar com a propietari, qui crea un llegat devot. El següent hereu, Miquel Joan Descatlar i Álvarez de Zamudio, que tenia molts deutes

heretats. Davant d'un notari, el 1756, posa la possessió sota el nom del Convent de Sant Domingo de Palma. A què respon això? A Galilea estava la majoria de la població de la zona, però anaven a missa i enterraven als morts a Puigpunyent. De fet, a la sortida de Galilea, encara hi ha un arbre que li diuen el garrover dels Morts.

Quan aquest últim hereu es mor, es fa un inventari més complet, que ja inclou les cases i el que contenen.

En els arrendaments de l'època dels Descatlars figura una obsessió que tenien: que els camps estiguessin ben nets.

Amb el canvi de segle li queda la possessió a un canonge de la Seu, Nofre Barceló i Jaume. Entre son pare i ell posaran en marxa la construcció de l'oratori de Galilea, per no haver de rebre a tot el poble a missa cada diumenge a la capella de la possessió. Aquesta va ser una obra bastant col·lectiva, tots els veïns i veïnes hi van col·laborar.

Quan mor Nofre Barceló, deixa un altre inventari: han fet modificacions a casa. Tenien un quarto per les cuques de seda. Una dada curiosa: a l'inventari consta una cafetera i una xocolatera. Ja havien arribat a Mallorca el cafè i la xocolata. Detalla el mobiliari i els estris molt bé: el cor de la possessió ja no era la tafona. L'extensió d'olivar en aquell moment eren quasi 400 quarterades.

El 1832 la família Barceló arrenda la possessió als senyors de Son Cortei, amb el requisit que els nous arrendadors podrien posar al tafoner major que ells volguessin. També haurien de donar al senyor dues terceres parts de l'oli que es fes en la possessió i les olives negres i verdes.

A 1898, l'any del desastre d'Espanya, la família Colom de Sóller compra Conques. La tenen fins que cap als anys seixanta es duu a terme la parcel·lació de Conques. Son Nét i Son Serralta s'anaven també a parcel·lar. L'any 1926 es feien 100.000 kgs d'oliva mòlta i 22.000 litres d'oli i 38.000 kgs de pinyonada. En aquella època hi havia 7.000 peus d'oliveres.

L'any 1968 hi ha el projecte de parcel·lar els terrenys rústics, però l'Ajuntament no té notícia. En 2 anys s'havien fet 140 parcel·les, l'Ajuntament va emparar l'associació de veïns de Conques. El 1972 el seu president envia una carta a l'Ajuntament, molt preocupat i demanant *"si hay alguna manera de evitar el desaguisado urbanístico que se vislumbra, ya que la mayoría de propietarios han edificado a su antojo"*.

Com ha acabat Conques ho sap molt bé na Teresa Nieto, que ha fet una feina encomiable i ha donat llum a un espai que val la pena. Un espai antic, documentat del segle XVI, però ben segur que molt més antic. Un element que ens defineix com a cultura i com a poble i que na Teresa, amb la col·laboració de l'Ajuntament, ens ha legat i que ens ha de servir per entendre d'on venim i què som.

